

Bonus Nuntium

A Koszta József Múzeum tudományos, muzeológiai, művészeti és művelődési online folyóirata

Az Ilonka néni – Interjú Óze Lajos felfedezőjével

Farkas László Róbert *

* Történész-muzeológus, múzeumigazgató – Koszta József Múzeum

Rezümé

Farkas László Róbert történész-muzeológus, a Koszta József Múzeum igazgatója riportot készített dr. Sári Ilonával, aki felfedezője és tanára volt a Kossuth-díjas színművészek, Óze Lajosnak. A közlemény egyben forrás közleménynek számít, hiszen a 98 éves tanárnővel készült interjú még a közönség számára ismeretlen részleteket is közöl Óze Lajos pályájának kezdeteiről.

Mi jut eszébe Ilonka néninek Óze Lajosról?

Sokat számított. Hogy egy proli gyerekből világhírű színész lett. És ez nem volt egyszerű. Sokat kellett küszködni. Mikor ő kijelentette, életemben színházba nem voltam. Erre azt csináltam, hogy egy ócska Csepel autó, teherautóra fölültem az osztályát, elhoztam be Szegedre. Hát a 40-es évekbe még volt. Bevittem a színházba. Elámultak. A Lajos is azt mondta, életembe színházba nem voltam. Én eljutok-e még. Mondom, mindenki eljut. Akarat kérdése. És nem tudott betelni a színházzal. Nézte, nézte, azt mondja, életemben színházba nem voltam. Ruhája nem volt szerencsétlennek. Úgy adtunk neki kölcsön. Behoztuk a kollégiumba, mert az anyja takarított, az apja elment, egyedül volt. És a kollégiumba legalább lakása volt meg ennivalója volt. És amikor ő mezőgazdászként dolgozott, akkor a csirája már benne volt a színészetnek, mert a Kádár Lacival ott játszottak. Ők találták ki. Jelenetet. És én akkor úgy éreztem, hogy a színházi csira megvan. De ezt ápolni kell. Nem akarta azt hogy , bocsánat,

Onnan induljunk, hogy a színházi csíra meg van benne.

Megvan.

Miből tetszett látni, hogy tehetséges a Lajos tanítványnak?

Abból láttam, hogy kitaláltak jelentet a Kádár Lacival. Egy kitalált dolog volt, s azt próbálták eljátszani. Játékosan. És akkor azt mondtam, hogy hagyjuk a mezőgazdaságot, próbáljuk meg a színészetet. S azt mondta a Lajos, én színész? Próbáljuk meg. Szolnokon volt a fölvételi, mert ugye hát a 40-es évek, nehéz évek voltak. S akkor azt mondtam, hogy meg kell tanulni egy szép verset, amit el lehet majd mondani. És így jött a Walesi Bárdok. Mondom, először tartalmilag vettük, hogy hogyan alakul a versben egyre erőteljesebben, először csak séta, aztán ballagás, aztán ügetés, és a teljes kifejlődés. És a vége, hogy hány ember ment a semmibe, a kivégzésbe. De egy se tudta mondani, hogy éljen Edward. Az az, a király.

Lajos mennyire tudta ezt átérezni, milyen színes volt a lelke 14-15 évesen?

Át tudta érezni. Át. Én nagyon sokat foglalkoztam vele. Először azt mondtam, tanulja meg a verset, hogy az precíz pontosan menjen, és akkor utána lehet részekre bontani. Mindig előrébb, előrébb, előrébb. És hiába mondta azt, hogy „Ötszáz, bizony dalolva ment Lángsírba velszi bárd: De egy se birta mondani: Hogy éljen Eduárd.” az az éljen a király. Szóval, nagyon sok emlék az, ami megmaradt tőle.

Dadogott akkor még a Lajos?

Igen. De én azt mondom, hogy proli gyerek, bocsánat a kifejezésért, de proli gyerekből egy neves színész legyen, ahhoz azért sok kell. És elment Szolnokra. És színész garnitúra volt a vizsgáztatója. Nem akart elmenni. Azt mondtam, el kell menni. Ki kell próbálni. Vagy sikerül, vagy nem. Elment Szolnokra. Elmondta a Walesi Bárdokat. Azonnal fölvették. Azonnal mondták, hogy egyenesen menjen Pestre. Na de hát ő Szenteshez kötődött. Nem is szólva arról, hogy a menyasszonya az osztálytársa volt Lajosnak. De a Lajos nem tudott családba élni. Egyet ismert, ez a színház. Minden a színház volt. Próbált ő egyikkel is, másikkal is, nem sikerült. A harmadik sikerült, amelyik házasságból született az Áron. Az Őze Áron.

Őze Gábor

És a Gábor. Ez a két gyerek, de nem tud a Lajos családba élni. Bár nagyon szerette a gyerekeit. Mert szerette, nem vitás. De ő azért a maga kis külön otthonába volt, és csak ritkán találkozott a családdal. És ezt a család nagyon megérezte.

Ilonka néni. Az érettségi után Őze Lajost felvették a Színiakadémiára. Utána hogyan tartották a kapcsolatot?

Én tartottam vele végig a kapcsolatot. Sőt, amikor eljött a Lajos Szegedre, mert ugye az édesanyja Szegeden élt, mindenkor eljött hozzám. És az utolsó találkozásunk, ha jól emlékszem, az '84 volt, akkor, amikor a Lajos meghalt. Még én akkor a Csongrádi sugárúton laktam. Becsengetett. Én lepődtem meg legjobban, hát mondom, Lajos mi van. Azt mondja, jöttem búcsúzni. Szívbe markoló volt. De akkor már nagyon rosszul volt. De akkor is még tartotta magát. A színház. És íme. A posthumus is, halála után, de csak megkapta a Kossuth-díjat. Megérdemelte.

Ilonka néni. Őze Lajosról beszélünk, de egyre jobban azt látni, hogyha Ön nincs, akkor nincs Kossuth- díjas Őze Lajos.

Így van.

Azt tessék nekem elmondani, hogy Ön, hogyan került Szentesre?

Már a Lajos?

Ön, hogy került tanárként Szentesre? Hogy Önről is beszéljünk.

Én Kisvárdán kezdtem a pályámat, közvetlenül a háború után, a 40-es években. Szerettem volna egyre közelebb kerülni Szegedhez, mert a szülők Szegeden voltak. És akkor hosszú huzavona után, a 40-es években átraktak engem Szentesre. De mezőgazdasági gimnázium volt akkor a jelenlegi szentesi. És hát ugye a Lajos végezte a mezőgazdasági munkát, de már akkor, ahogy az előbb is említettem, a csíra benne volt a színészetből. Azt mondtam, Lajos próbáljuk

meg. Nem való a mezőgazdaság, hogy reggel kimegy, kapál. Akár mit csinál a mezőgazdaságba, este hazajön, kész. Nagyon nehezen állt rá. De mégis elment Szolnokra, ahol a színész garnitúrából volt a fölvételi bizottság, és mivel én a Walesi Bárdokat tanítottam be neki, megmagyarázva lépésről lépésre, hogyan csúcsosodik ki a végső. Ezt ő megértette, átélte, tehát ő akkor élte át lényegébe. Elment Szolnokra, ugyanúgy mondta el, ahogy én neki elmagyaráztam. Azonnal fölvtették.

Ilonka néni. Visszatérve még az Ön pályájára, ha jól tudom, Ön egy doktori címmel rendelkező tanárnő.

Az.

Miből tetszett doktorálni?

Történelemből.

Ön akkor magyar-történelem szakos tanár.

Magyar-történelem szakos vagyok, és én '47-ben doktoráltam.

És miből írta a dolgozatát?

Szegedről. Szeged fejlődéséről, életéről az 1900-as évekig.

Doktori címmel rendelkező tanárnak, nem volt visszalépés szakmailag, hogy el kell menni Szentesre, agrártechnikumba tanítani?

Nem. Nem. Én jól éreztem magamat abban az iskolában. Kevesen voltak, mert egy osztályba 14-16 embert jött, tehát egyénileg lehetett foglalkozni velük. És ez nagyon sokat jelentett.

Akkor Ön ennyire elhivatott volt a pályája iránt?

Így van. Így van. Hát akár az Araczký Gyurkára gondolok, akár a Mészáros Sanyira, a Gugyin Péterre, akik osztálytársak voltak, azok valósággal, mondjam így helytelen kifejezéssel, itták a szöveget. Várták. És én szívesen oktattam.

Ilonka néni. Tessék nekünk elmondani a Nemzeti Dalt. Hogy lehet egy tehetséget fölismereni, hogy lehet a géniuszt megállapítani valakiben?

Meg lehet állapítani, higgye el nekem. Meg lehet. Én éreztem, hogy a Lajosba benne van a csíra. Színészcsíra. De hát ezt kell kiségetni. Ezt kell növelni, hogy így mondjam. És behozta.

Ilonka néninek a keze közül került még ki más színművész fiatal?

Igen, igen.

Kik voltak azok?

Hát, egyetemi tanárok, dékánok például. Szóval, ahány embert én kibocsájtottam, az nem volt kevés. Az alatt az idő alatt, amíg én tanárként működtem. Hát ugye most már megöregedtem. 98 évesen már a múltból élek. Mert nem lehet mást csinálni, mint a múltat idézni. De szívesen.

Amikor a Lajossal Csepel busszal be tetszettek menni Szegedre, akkor a Szegedi Nemzeti színházba tetszettek menni.

Oda mentünk.

Milyen darabot néztek?

Én arra már nem emlékszem. Egy ilyen ócska Csepel autóval, teherautóval mentünk. Egy kanna vízzel, hogyha éppen megszomjaznak, akkor tudjanak inni a gyerekek. Leszálltunk a színházba, előtt, kiszálltunk a Csepelből és akkor mentünk be. Na de hát a 40-es években a színház is nagyon- nagyon gyengén üzemelt. De kivilágították a színházat, s amikor a Lajos ezt meglátta, akkor azt mondta: életemben színházba én nem voltam, azt se tudtam, mit jelent a

színház. Leültettem őket, hogy mit láttunk én már nem emlékszem rá. De egy darabot játszottak. Ők a földszinten ültek, és élvezték a színházat.

Azt tessék elmondani, hogy sikerült megszerezni a Csepel autót?

Hát mert az az iskolának volt. Azzal szállította ki, a tangazdaságot hívták, a gyerekeket, ahol dolgoztak. És Dóka Ernő volt akkor az igazgató, én akkor kértem, hogy adja arra a napra a kocsit, hogy én bevigyem a gyerekeket, adta gépkocsivezetővel, meg egy kanta vízzel., hogy a gyerekek inni tudjanak.

Az első színházi élménye után, Lajost, ha nevezhetjük így, ilyen személyesen, és az osztályt, tetszett vinni még színházba, vagy ez volt az egyetlen, ami azonnal rabul ejtette Őze Lajost?

Hát Ő annyira rabja lett a színháznak, hogy azt el se tudta volna hagyni. Nem a családja volt, szerette a családot, de nem tudott családba élni. Hát ugye ő háromszor nősült. Először az osztálytársát, a szentesi osztálytársát vette el. Akkor Miskolcra kerültek. Kicsi volt neki. Attól elvált, akkor elvett egy másik hölgyet, de nem tudtak együtt élni. Nem tudta a családot igazán, odaadóan szeretni. Már úgy érte, hogy ő akkor, azokkal éljen. Ő akkor elvonult a maga kis helyére, és csak a színház. Csak a színháznak élt.

Ilonka néni. Miután fölvtették a Színiakadémiára Őzét, utána Ön látogatta, megnézte vizsgadarabjaiban?

Meg. Meg. Meg.

Mely darabokban látta? Emlékszik rá?

Hát, nagyon nehezen már.

Milyen volt színművészetiként a Lajos? Fiatal színészként?

Hát. Ő ennek élt. Teljes egészében ennek élt.

Utána Miskolcon is megnézte Ilonka néni?

Miskolcra én nem mentem el. Ha mentem, akkor Pestre mentem.

A Nemzetibe?

A Nemzetibe is, ott néztem meg. De ahányszor a Lajos Szegedre lejött, mer az édesanyja Szegeden volt, mindig becsengetett. Mindig jött. És ugye, nekem is akkor már a fiam megvolt. Hát ott fociztak az udvaron, a Lajos meg az én fiam. Tehát családba él Ő egyrészt, másrészt meg a családon kívül csak a színészet.

Milyen volt magánemberként, már felnőtt korában, érett színészként a Lajos, hogyha találkoztak?

Karakán ember. Karakán volt Tudatosan készült mindenre. Tehát a szerepeit tudatosan azonosította. Tudatosan. Volt eset rá, hogy lejöttek Szegedre, akkor megkérdezte, hogy mondjam el, hogy jó lesz így vagy nem lesz. Mondom Lajos, eszerint, aszerint csinálta.

Ilonka nénitől sokszor tanácsot kért, szerepekben?

Igen. Hát hiába. Elteltek az évek. Higgye el, hogy most már 98 évesen, lassan 99-en, hát már csak a régi emlékekből élek.

Ilonka néni. Amikor az Óze Lajost fel tetszett fedezni, hogy ilyen furcsán fogalmazzak, akkor inkább úgy mondom, hogy amikor Ön meglátta benne a géniuszt, akkor Önök között 13 év volt a korkülönbség...

Hát annyi.

Hölgynek ilyet nem illik mondani, de kimondom a korát, hogy akkor 27 éves volt..

Így van.

Mi kell ahhoz, hogy egy fiatal lánynak, egy kedves fiatal tanárnőnek ilyen tehetsége van, hogy kiszűrje azt, hogy az Őzének van egy ilyen képessége?

Hát nézze. Nekem kiváló tanárain, professzoraim voltak, Sík Sándor például. Hát akkor a szegedi egyetemen kiváló professzor gárda volt. De ez csak 48-ig tartott, mert amikor államosították, akkor huss, mindet elbocsájtották. Pontosan az az ember, aki köszönhette, hogy így általában létezett. Művelődésügyi miniszter lett. És megfélekedezett arról, hogy mi volt akkor Szegeden. Én egyszer jöttem haza, én már nem tudom honnan, de a lényeg az, hogy a ceglédi állomáson összetalálkoztam Sík Sándorral. Ott ült a padon. De hát nálunk más volt az egyetemi professzor és az egyetemi tanár és a diák között a kapcsolat. Tudtak rólunk mindent. Mindent az égadta világon. És amikor ott láttam, hogy ott ül a padon, oda mentem hozzá, üdvözöltem. Nagyon aranyos volt, jaj de jó, hogy találkozunk. Ortutay volt ugye akkor a totum factum, már bocsánat, hogy ezt mondom. És fölment a Csik Sándor az Ortutayhoz, és Azt mondta az Ortutay, hogy ki az a Sík Sándor, én nem ismerem. Az az Ortutay, aki köszönhette a Sík Sándornak, hogy egyáltalában a szegedi egyetemre bejutott. Tehát ilyen világ volt.

Ma már ugye Ortutayt kripta kommunistának ismerjük.

Így van. Így van.

Ilonka néni elmondta, hogy a tudományt, az ismereteit kitől kapta, milyen professzorai voltak. A művészethez való vonzódását, a színházhoz való kapcsolódása, az honnan jött Ilonka néninek?

Hát az úgy adódott.

Sokat járt színházba fiatal lány korába?

Sokat. Sokat. Sok darabot láttam, és én szerettem a színházat és valahogy ezt adtam tovább.

Filmeket is szerette? A háború előtti filmeket?

Igen. Igen.

Ki volt a kedvenc színésze Ilonka néninek?

Besenyei, Páger Antal és hát lehetne még sorolni. Bulla Elma.

Szegeden kiket látott színpadon még a háború előtt?

Ezek a színészek szerepeltek. Ezek. És ez olyan nyomot hagyott az emberben. Nagyon-nagyon komoly nyomot.

Mit érzett Ilonka néni, hogy amikor 1984-ben csöngettek az ajtaján, kinyitotta, s ott állt Őze és azt mondta, hogy búcsúzni jöttem. Mi történt akkor?

Hát, akkor annyit mondott a Lajos, hogy búcsúzni jöttem. '84-be. Azt mondja, búcsúzni jöttem, de búcsú nélkül nem megyek el. Akkor behívtam. Még én akkor a Csongrádi sugárúton laktam. Behívtam, beszéltem hozzá, de már nagyon beteg volt. Nagyon-nagyon lesoványodott. Hát ugye rákos volt. Beteg volt nagyon, de még mindig a színházhoz vonzódott. Még mindig ez volt az éltető eleme. A színház.

Emlékszik mondataira?

Emlékszem.

Abból a jelenetből, amikor ott ülnek?

Emlékszem, emlékszem. Én nagyon szerettem a Lajost. Egy végtelenül intelligens gyerek lett belőle, már mondom én, hogy gyerek. Gyerek lett belőle. Mert tulajdonképpen a proli gyerekből egy neves színész. És azért az nem mindegy.

Ilonka néninek mi a véleménye ? Miért csak 1990-ben kapta meg a Kossuth-díjat posthumus Őze? Miért nem akkor amikor még élt?

Hát, ezt az akkori rendszer tudná megmondani. Mert én úgy tudom, hogy a fia, az Áron vette át apja helyett a Kossuth-díjat. Pedig megérdemelte volna a Lajos, míg élt, akkor kapta volna meg. De hát az a rendszer más volt.

S amikor Őze elment,akkor ő hogyan búcsúzott?

Nehezen. Nehezen. Én nagyon szerettem a Lajost. Tényleg. És úgy éreztem, ő is vonzódott hozzám ilyen szempontból. Hát az élet ezt hozta. Amit 98 évesen lehet, hozni.

Megfogott ez a mondata Ilonka néni, hogy vonzódott. Tehát kölcsönös volt, valamiféle szülői, anyai kapcsolat, vagy anya-fia kapcsolat lehet, ha van ilyen gyermek és tanítványa között.

Az. Az.

Arról lehet-e tudni, hogy Őzének milyen volt a kapcsolata az édesanyjával, akkor amikor még Szentésre járt iskolába?

Hát igen. Az édesanyja takarított. Az apja , az kiment külföldre, tehát ott hagyta őket egyedül. És akkor mi az iskolába elhatároztuk, hogy behozzuk a kollégiumba, hogy legalább helye legyen, meg enivalója legyen. És attól kezdve a kollégiumba lakott. De úgy adtuk össze neki a ruhát is. Hát nem volt szerencsétlenek ruhája. Nagyon-nagyon nehéz élete volt a Lajosnak kezdetbe. És adja, vagy adta a teremtő, hogy legalább a későbbiek folyamán ez kárpótolódott nála.

Lehet azt mondani Ilonka néni, hogy olyan, mintha Ön a pótmamája, póttanyukája lett volna?

Így van. Így van. Minden problémával jött. Elmondta. Vagy sikerült nekem segíteni, vagy nem. De többet igen, mint nem. Többet igen, mint nem. Az élet ezt hozta magával.

Ilonka néni, ha még azt mondjuk, hogy Őze Lajos, ez a név Önnek, vagy az arca megjelenik, akkor mi az, amit még szeretne elmondani az utókornak, mert itt most lehetőség van rá, föl vesszük kamerával.

Azt, hogy adjon az isten minél több ilyen embert, mint amilyen a Lajos volt, mert szüksége van az emberiségnek egy karakán , megbízható, szakmáját szerető és annak élő emberre. Mindenképpen.

Ilonka néni. Egy záró gondolat.

Tessék.

Ön, mint az Őze Lajos pótmamája, ha fogalmazhatunk így, mit tetszik üzeni a két kisleány, Áronkának és Gáborkának, Őze fiainak?

Hogy kövessék apjuk példáját. Akármennyire nehéz, mert ugye ők külön éltek, meg a Lajos is külön élt, de akármennyire nehéz, kövessék az apjuk példáját. És az Áron nagyon szépen viszi. Hát ugye, a Gábor az más volt. Nyilván mindenki színész nem lehet, de viszont ő is a színháznak élt. Úgyhogy ilyen szempontból nagyon - nagyon komoly és szép szerepet töltött be.

Gábor pedig ugye operatőr lett.

Hát így van.

És az Áron vitte tovább a színházi vonalat.

Így van. Így van.

Mikor tetszett utoljára találkozni a fiúkkal?

Nagyon régen. Nagyon régen. Akkor, amikor megkapta élete végén, illetőleg halála után a Kossuth-díjat, akkor én gratuláltam az Áronnak. Az apja halála utáni Kossuth-díjához. Nagyon aranyos volt az Áron, mert visszaválaszolt és megköszönte, hogy én gondoltam az apjára. Hát hogyne gondoltam volna. Ez volt az élete.

Ilonka néni. Köszönjük a beszélgetést.

Én is nagyon köszönöm.

És a két fiú üdvözlését hozom..

Nagyon köszönöm.

És amint véget ér a járványhelyzet, akkor Gábor és az Áron szeretne majd Önhöz eljönni és tiszteletét tenni.

Nagyon szívesen látom őket. Csak jelezzék. Nagyon szívesen, és jó szívvel beszélek az édesapjáról.

A Koszta József Múzeum nevében köszönöm Ilonka néni, hogy tudtunk Önnel beszélni. Nagyon sok egészséget. A jó Isten áldja meg Önt.

Nagyon köszönöm. Nagyon köszönöm.

Summary

László Róbert Farkas, historian-museologist and director of the József Koszta Museum, made an interview with dr. With Ilona Sári, who was the discoverer and teacher of the Kossuth Prize-winning actor Lajos Óze. The announcement is also a source announcement, as the interview with the 98-year-old teacher provides unknown details to the audience about the beginnings of Lajos Óze's career.